

Autentické prostředí veřejné správy jako nástroj rozvoje odborné cizojazyčné komunikace

Tomáš Botlík Nuc, Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta

Abstract

This paper presents an example of good practice in teaching languages for specific purposes at an upper secondary vocational school. It describes a Czech-German educational project focused on public administration that combined English and German for specific purposes with authentic professional learning through visits to public administration institutions, legal institutions, and local government organisations. The paper discusses the development of specialised vocabulary, intercultural communicative competence, the application of Content and Language Integrated Learning (CLIL) and Task-Based Language Teaching (TBLT), as well as interdisciplinary cooperation among language and vocational subject teachers. The project demonstrates how language learning and vocational education can be effectively integrated to prepare students for professional communication in a European context.

Keywords: CLIL; Languages for Specific Purposes (LSP); public administration; intercultural communicative competence; Task-Based Language Teaching (TBLT); authentic learning; specialised vocabulary; international cooperation.

Úvod

Jedním z dlouhodobých cílů výuky odborných cizích jazyků na středních odborných školách je vytvářet situace, ve kterých žáci používají cizí jazyk jako přirozený pracovní nástroj, nikoli pouze jako předmět školní výuky. Současná lingvodidaktika zdůrazňuje význam autentických komunikačních situací, v nichž je jazyk prostředkem řešení odborných úkolů a současně nástrojem rozvoje profesních kompetencí (Ellis, 2003; Hutchinson & Waters, 1987).

Tento princip se stal základem česko-německého vzdělávacího projektu realizovaného Střední odbornou školou Drtinova v Praze za účasti partnerské školy Klara-Oppenheimer-Schule z bavorského Würzburgu. Cílem projektu nebylo pouze porovnání systémů veřejné správy v České republice a Německu, ale také ověřit, zda autentické profesní prostředí přispívá k rozvoji odborné cizojazyčné komunikace více než běžná výuka ve třídě. Současně projekt sledoval rozvoj odborné terminologie, schopnosti komunikovat v mezinárodních pracovních týmech a propojení odborných předmětů s výukou angličtiny a němčiny. Žáci přitom pracovali v česko-německých skupinách a během celého programu využívali angličtinu i němčinu jako komunikační prostředek při odborných diskusích, řešení úkolů i reflexi získaných poznatků. Projektu se účastnilo 12 německých žáků a 2 učitelé (odborné předměty – právo, jednání s klienty, účetnictví). Za Česko se zapojilo celkem 15 žáků pravidelně, několik dalších žáků se zapojilo do volnočasových aktivit a 3 učitelé (jeden učitel odborných předmětů – právo a veřejná správa a dva vyučující cizích jazyků – anglický a německý jazyk).

Projekt byl koncipován jako pětidenní vzdělávací program propojující odbornou výuku, jazykovou přípravu a reálné pracovní prostředí. Každý den byl zaměřen na jinou oblast veřejné správy nebo práva. Návštěvám jednotlivých institucí vždy předcházela jazyková a odborná příprava ve škole, po jejich absolvování následovala společná reflexe, prezentace zjištěných poznatků a diskuse ve smíšených česko-německých skupinách. Cílem bylo, aby žáci odbornou terminologii nejen poznali, ale především ji aktivně používali při řešení konkrétních komunikačních situací.

Projekt vycházel z principů integrované výuky obsahu a cizího jazyka (CLIL), zážitkového učení a činnostně orientované výuky (Task-Based Learning). V souladu s modelem 4C propojuje CLIL odborný obsah (Content), komunikaci (Communication), poznávací procesy (Cognition) a kulturní dimenzi (Culture), čímž podporuje nejen jazykový rozvoj, ale i hlubší porozumění odbornému obsahu (Coyle, Hood & Marsh, 2010).

Odborná slovní zásoba v autentickém prostředí

Jedním z hlavních přínosů projektu byl rozvoj odborné terminologie v anglickém i německém jazyce. Žáci si osvojovali slovní zásobu nikoli izolovaně, ale v přímém kontaktu s odborníky a konkrétními pracovními situacemi. Příprava na projekt probíhala dvojí cestou: žáci se částečně připravovali samostatně – studiem relevantních dokumentů a webových stránek institucí – a částečně v hodinách odborných předmětů, kde učitelé veřejné správy a práva zařadili tematiku do výuky předem.

Během návštěvy Úřadu městské části Praha 5 se žáci nejprve seznámili s organizací veřejné správy, strukturou jednotlivých odborů a každodenní agendou úřadu. Pracovníci

úřadu přednesli prezentace vycházející z jejich každodenní praxe – popsali průběh vyřizování žádostí, fungování matrik a evidenci obyvatel. Prezentace německých žáků se paralelně zaměřovaly na totožná témata z pohledu würzburgské samosprávy, například na postup při registraci pobytu cizinců (Anmeldung), vydávání osobních dokladů nebo na průběh řízení na Ausländerbehörde. Porovnávání obou systémů vedlo k živé diskusi o rozdílech: zatímco v Česku je evidence obyvatel vedena centrálně v základním registru, německý systém pracuje decentralizovaně na úrovni jednotlivých Einwohnermeldeämter. Diskuse s vedoucími oddělení a tajemníkem poskytly prostor pro práci s klíčovou terminologií, např.: veřejná správa / local government / Kommunalverwaltung, správní řízení / administrative procedure / Verwaltungsverfahren, matrika / registry office / Standesamt, evidence obyvatel / population register / Einwohnermeldeamt nebo doklad totožnosti / identity document / Personalausweis. Jednou z nejčastějších obtíží byl přitom fakt, že mnohé pojmy nemají přímé ekvivalenty, protože odkazují na instituce a procesy specifické pro daný správní systém. Žáci se nejčastěji zajímali o délku správních řízení, digitalizaci veřejné správy, možnosti elektronické komunikace občanů s úřady nebo rozdíly při registraci cizinců. Německé žáky překvapilo rozsáhlé využívání datových schránek, zatímco české žáky zaujal větší význam obecních úřadů při evidenci obyvatel v Německu.

Někteří žáci si průběžně vytvářeli vlastní vícejazyčné terminologické slovníčky (čeština–angličtina–němčina), které následně využívali při prezentacích a závěrečných reflexích projektu. Významnou součástí výuky byla práce s autentickými dokumenty, formuláři a informačními materiály veřejné správy. Pro české žáky poté v hodinách německého jazyka byly připraveny kvízy na předem vybranou slovní zásobu, se kterou žáci během projektu pracovali.

Tabulka: Ukázka žákovského slovníčku

Čeština	Angličtina	Němčina
veřejná správa	public administration	öffentliche Verwaltung
správní řízení	administrative procedure	Verwaltungsverfahren
matrika	registry office	Standesamt
evidence obyvatel	population register	Einwohnermeldeamt
občanský průkaz	identity card	Personalausweis
trvalý pobyt	permanent residence	Hauptwohnsitz

Výuka odborné slovní zásoby probíhala ve skutečném správním prostředí, což žákům umožnilo osvojovat si terminologii prostřednictvím jejího bezprostředního používání při řešení konkrétních komunikačních situací, zároveň žáci propojovali znalosti z odborných předmětů a cizích jazyků. Tento způsob práce odpovídá principům výuky odborných jazyků (English/German for Specific Purposes), která klade důraz na funkční využití jazyka v profesním prostředí (Hutchinson & Waters, 1987).

Simulace profesních situací

Významnou součástí programu byla návštěva Právnické fakulty Univerzity Karlovy, kde žáci absolvovali simulované soudní jednání vedené v anglickém jazyce. Na modelový soud se připravovali postupně v průběhu celého projektového týdne – vedle studia příslušné anglické právní terminologie pracovali čeští žáci také s vybranými ustanoveními českého právního řádu (správní řád, trestní zákoník), zatímco němečtí žáci připravili prezentaci k terminologii týkající se slovní zásoby na téma rozvody. Samotný simulovaný soud se týkal právě rozvodu občanů s tím, že jeden z manželů má české i německé občanství. Před samotným jednáním žáci několik dní připravovali jednotlivé role. Ve smíšených česko-německých skupinkách konzultovali argumentaci, vyhledávali vhodnou právní terminologii a nacvičovali procesní postupy. Samotné jednání již probíhalo bez připraveného scénáře, což žáky vedlo ke spontánnímu používání odborné angličtiny při argumentaci i reakcích na neočekávané otázky.

Modelový soud umožnil komplexně procvičovat odbornou právní terminologii v angličtině: žáci aktivně používali výrazy jako the defendant (obžalovaný), the plaintiff (žalobce), to object (vznést námitku), to cross-examine (křížově vyslechnout) nebo to deliver a verdict (vynést rozsudek). Vedle jazykových dovedností rozvíjeli také argumentační strategie, schopnost veřejného vystupování a spontánního reagování na neočekávané otázky. Žáci projevovali zájem o průběh jednání a aktivně se zapojovali do diskuse v anglickém jazyce. Žáci spontánně reagovali zejména při řešení situací, kdy bylo nutné vysvětlit právní pojmy odlišně chápané v českém a německém právním prostředí. Ukázalo se, že větší obtíže než samotná slovní zásoba činí pohotová formulace argumentů a schopnost pružně reagovat na vývoj jednání. Část z nich přitom přiznala, že poprvé pracovala s autentickými právními formulacemi namísto učebnicových dialogů.

Žáci vystupovali v rolích soudců, advokátů, svědků i stran sporu. Jazyk zde nebyl předmětem hodnocení, ale přirozeným nástrojem řešení odborného problému. Právě tento princip odpovídá současným trendům výuky odborných jazyků, které zdůrazňují funkční využití cizího jazyka. Simulované profesní situace představují typický příklad činnostně orientované výuky, při níž je cizí jazyk prostředkem řešení autentického úkolu, nikoli cílem samotným (Ellis, 2003).

Interkulturní komunikační kompetence jako součást odborného vzdělávání

Projektové aktivity významně přispěly také k rozvoji interkulturní komunikační kompetence. Podle Byrama (2020) tato kompetence nezahrnuje pouze znalost cizího jazyka, ale také schopnost porozumět odlišným kulturním perspektivám, vhodně interpretovat komunikační situace a efektivně spolupracovat s příslušníky jiných kultur. Práce ve smíšených česko-německých týmech vytvářela přirozené prostředí pro rozvoj těchto dovedností. Smíšené česko-německé pracovní skupiny vytvářely prostředí, ve kterém žáci museli překonávat nejen jazykové bariéry, ale také rozdílné komunikační styly, pracovní návyky a kulturně podmíněné způsoby řešení problémů. Pokud některému výrazu neodpovídal přímý ekvivalent, žáci společně hledali vhodný opis nebo vysvětlení jeho funkce. Někdy museli požádat o pomoc vyučující odborných předmětů ve spolupráci s vyučujícím cizích jazyků.

Diskuse nad fungováním veřejné správy přirozeně vedly ke srovnávání českého a německého správního systému, odlišných modelů komunikace s občany i rozdílů v organizaci veřejných institucí. Právě komparativní přístup představoval významný didaktický prvek, protože podporoval schopnost žáků nahlížet vlastní systém z mezinárodní perspektivy. Diskuse ve smíšených česko-německých týmech probíhaly v rámci přípravy v angličtině jako společném jazyce, přičemž žáci naráželi na terminologické mezery na obou stranách, některé pojmy, například Daseinsvorsorge neměly přímé české ekvivalenty. Některé termíny bylo nutné vysvětlovat opisem. Právě tato terminologická asymetrie se ukázala jako vhodný námět pro diskuse. Spolupráce začala již úvodní seznamovací aktivitou, při níž si žáci v malých smíšených skupinách porovnávali konkrétní zkušenosti se státními institucemi ve svých zemích. Jeden z žáků české školy uvedl, že ho účast na projektu motivovala více věnovat se problematice veřejné správy v mezinárodním kontextu a že by chtěl příbuzný obor studovat v Německu nebo Rakousku.

Interkulturní kompetence patří mezi klíčové předpoklady zaměstnatelnosti absolventů v evropském pracovním prostoru. Význam autentických mezinárodních projektů potvrzují také současné výzkumy CLIL, podle nichž kombinace odborného obsahu, spolupráce studentů a aktivního používání cizího jazyka významně podporuje rozvoj interkulturní komunikační kompetence (Li, Gao & Ma, 2023). Němečtí žáci byli mnohdy překvapeni méně komplikovanými postupy v administrativě. Na obou stranách však panovalo překvapení při opisu některých pojmů, které byly typické pouze pro jeden ze zapojených států.

Mezipředmětová spolupráce pedagogů

Projekt současně ukázal význam úzké spolupráce učitelů cizích jazyků a odborných předmětů. Z organizačního hlediska bylo nejnáročnější sladit odbornou úroveň žáků obou škol, připravit společnou terminologii a koordinovat program tak, aby byl přínosný jak pro jazykovou, tak odbornou výuku. Tato spolupráce představovala pro obě skupiny vyučujících určitou výzvu, neboť vyučující cizích jazyků se neorientují dostatečně v problematice české veřejné správy, zatímco učitelé odborných předmětů nedisponují vždy potřebnou jazykovou vybaveností. Tato spolupráce představovala pro obě skupiny vyučujících určitou výzvu, vyučující cizího jazyka se neorientují dostatečně v problematice v českém kontextu a vyučující odborných předmětů nejsou vybaveni dostatečnými jazykovými znalostmi. Učitelé se v rámci přípravy pravidelně setkávali online a následně se spolu čeští učitelé potkávali samostatně a konzultovali. Vyučující cizích jazyků mnohdy potřebovali sami proniknout více do odborných témat v češtině ještě dříve než mohli přistoupit k plánování přípravných hodin. Právě mezioborová spolupráce pedagogů je jedním ze základních předpokladů úspěšné implementace CLIL ve školní praxi (Coyle, Hood & Marsh, 2010). Takto koncipovaná výuka umožnila přirozené propojení vyučujících, kdy společně připravovali pracovní listy, vícejazyčné terminologické přehledy a reflektivní aktivity. Jazyková příprava vždy předcházela jednotlivým návštěvám institucí: učitel odborného předmětu vysvětloval tematiku v češtině, zatímco jazykový učitel připravoval slovní zásobu a komunikační obraty potřebné k vedení diskuse v angličtině nebo němčině. Po absolvování návštěv žáci zpracovávali výstupy formou mini prezentací o fungování úřadu, o průběhu soudního jednání nebo o rozdílech v matričním systému a vedli závěrečné reflexe ve smíšených jazykových skupinách. Některé prezentace poté představovali žáci svým českým spolužákům v hodinách veřejné správy po skončení projektu.

Takový model představuje efektivní příklad týmové výuky, která odpovídá současným požadavkům na mezioborové vzdělávání.

Vedle návštěvy Úřadu městské části Praha 5 žáci navštívili také Policii České republiky, Archiv bezpečnostních složek, Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy a CEVRO Univerzitu.

Každá instituce představovala odlišný odborný diskurz a rozšiřovala jazykové kompetence žáků v dalších oblastech: bezpečnosti a krizová komunikace, moderních dějin a práce s archivními prameny, urbanismu a plánování města, digitalizaci veřejné správy, umělá inteligenci, e-governmentu a digitální transformaci veřejného sektoru.

Nedílnou součástí projektu byla průběžná i závěrečná reflexe. Žáci zpracovávali získané poznatky formou prezentací, diskusí a skupinových výstupů. Reflexe probíhala

v angličtině i němčině, což podporovalo nejen upevnění odborné terminologie, ale také rozvoj produktivních jazykových dovedností. Učitelé současně sledovali posun žáků v oblasti využití jazyka. Zkušenost potvrdila, že reálné pracovní situace významně zvyšují motivaci žáků používat cizí jazyk aktivně a smysluplně, což většina žáků v závěrečné reflexi potvrdila. Důkazem může být i tvrzení jedné žákyně: „Nevěděla jsem, kolik toho budu schopná v němčině říct o právu a veřejné správě a velmi mě to překvapilo. Zároveň jsem zjistila, že i s chybami se domluví.“ Žáci uváděli, že pro ně největší překážkou byla právě práce s odbornou slovní zásobou, že mnohdy s ní často nepracují tak často ani v českém jazyce, natož v němčině nebo angličtině. Současně se ukázalo, že žáci si odborné pojmy zpravidla dokázali osvojit receptivně, větší obtíže jim však činilo jejich spontánní využívání v diskusi nebo při argumentaci. Opakované zapojování do autentických komunikačních situací vedlo během projektu k postupnému odbourávání jazykových bariér a ke zvýšení jistoty při odborném projevu. Někteří žáci si poprvé vyzkoušeli také nové role, konkrétně se jednalo o tlumočení, kdy 2 žáci pravidelně tlumočili, pokud odborník či host hovořil v českém jazyce. Jeden žák sám uvedl: „Nenapadlo mě, jak je opravdu náročné tlumočit, ale jsem hrozně rád, že jsem si to zkusil a mám radost, že mi to fakt šlo.“ To potvrdili i ostatní čeští žáci, kteří spolužákovi vyjádřili svůj obdiv.

Vyučující se shodli, že ve vzájemné spolupráci chtějí pokračovat a že se příště zaměří na užší téma, kdy se budou žáci některým podtématům věnovat detailněji například formou skupinových prací. Dále, že bude vybrána skupinka žáků, která se na projekt bude dostatečně připravovat a budou spolu intenzivněji spolupracovat ještě před příjezdem partnerské školy. Tento projekt přispěl i k diskusím o možnostech realizace odborné praxe českých žáků v Německu. Vyučující cizích jazyků také vstoupí do diskusí o úpravě ŠVP ve svých předmětových komisích, aby byla výuka odborné slovní zásoby integrována více činnostně orientovaným přístupem a v kontextu simulovaných situací, neboť doposud se jedná spíše o osvojování lexikálních jednotek a nácvik porozumění textu. Vedení školy bylo vyzváno, aby zvažovalo více možností spolupráce vyučujících všeobecně vzdělávacích předmětů s učiteli odborných předmětů, protože bez vzájemného porozumění a spolupráce je těžké naplňovat profil absolventa a zajistit větší provázanost výuky.

Závěr

Zkušenosti z projektu ukázaly, že největší přínos nepředstavovalo samotné osvojení nové slovní zásoby, ale nutnost využívat ji při řešení reálných profesních situací. Žáci opakovaně uváděli, že právě kontakt s odborníky a práce ve smíšených mezinárodních týmech jim pomohly překonat obavy z komunikace v cizím jazyce. Současně se

potvrdilo, že propojení učitelů odborných předmětů a cizích jazyků významně zvyšuje kvalitu přípravy podobných projektů. Právě tato mezioborová spolupráce, podpořená mezinárodní dimenzí vzdělávání, představuje jednu z perspektivních cest dalšího rozvoje odborné jazykové výuky na středních školách a naplňuje cíle moderního odborného vzdělávání v evropském kontextu. Popsaný projekt současně potvrzuje doporučení Doplnku SERRJ (Council of Europe, 2020), který zdůrazňuje význam mediace, spolupráce a komunikace v autentických profesních situacích.

Zusammenfassung

Der Beitrag stellt ein Beispiel guter Praxis im Bereich des fachsprachlichen Fremdsprachenunterrichts an einer berufsbildenden Sekundarschule vor. Beschrieben wird ein deutsch-tschechisches Bildungsprojekt zum Thema öffentliche Verwaltung, das den Fachunterricht in Englisch und Deutsch mit authentischen Lernumgebungen durch Besuche von Behörden, juristischen Einrichtungen und Institutionen der kommunalen Selbstverwaltung verband. Im Mittelpunkt stehen der Ausbau des fachbezogenen Wortschatzes, die Förderung der interkulturellen kommunikativen Kompetenz sowie der Einsatz von CLIL- und Task-Based-Learning-Ansätzen. Darüber hinaus wird die Bedeutung der interdisziplinären Zusammenarbeit zwischen Fremdsprachenlehrkräften und Lehrkräften der Fachfächer hervorgehoben. Das Projekt zeigt, wie sich Sprachunterricht und berufliche Bildung erfolgreich miteinander verbinden lassen, um die Studierenden auf die Kommunikation in einem europäischen Arbeitsumfeld vorzubereiten.

Literatura

- BYRAM, Michael. 2020. *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Revisited*. Clevedon: Multilingual Matters.
- COUNCIL OF EUROPE. 2020. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- COYLE, Do, HOOD, Philip a MARSH, David. 2010. *CLIL: Content and Language Integrated Learning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ELLIS, Rod. 2003. *Task-Based Language Learning and Teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- HUTCHINSON, Tom a WATERS, Alan. 1987. *English for Specific Purposes: A Learning-Centred Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.